

REFORMELE FISCALE DIN TRANSILVANIA ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA

Numeroasele încercări nereușite din prima jumătate a secolului al XVIII-lea vor fi urmate, la 1754, de prima schimbare de fond a sistemului de impunere din Transilvania. Punctul mort al reformelor în domeniul fiscalității fusese depășit după rescriptul imperial din 20 iulie 1742, dar pregătirea conscripției de dare din 1750 s-a făcut anevoie, după cum și evaluarea datelor recensământului s-a prelungit mai bine de doi ani. În toată această perioadă au fost avansate mai multe proiecte de clasificare a tabelelor cu locurile conscrise, a fost dezbătut cuantumul impozitului pe fiecare categorie de bunuri și persoane impozitate¹.

Clasificarea listelor de recensământ și alcătuirea noului sistem fiscal a revenit unei *Directiva Commissio*, alta decât cea însărcinată cu efectuarea conscripției, avându-l în frunte pe contele Gavril Bethlen, cancelar al curții și ca vicepreședinte pe contele Ioan Lázár de Gealacuta. Activitatea comisiei, chemate să împace tendințele Curții de lărgire a bazei impozabile cu rezistența nobilimii ardeleni la modificarea sistemului de impunere este bine reflectată în actele Guberniului Transilvaniei și ale Cancelariei Curții în Ardeal. Pentru cunoașterea aprofundată a rolului autorităților de la Viena în alcătuirea noilor regulamente de stabilire și plată a impozitului ar trebui cercetat imensul material documentar păstrat în arhivele austriece².

În documentele care ne-au stat la dispoziție există destule indicii că funcționarii superiori ai Curții au supravegheat îndeaproape lucrările comisiei și nu s-au încrezut nici măcar în Gavril Bethlen, cunoscut pentru devotamentul său față de împărăteasă. Este relevant în acest sens raportul secret întocmit la 3 septembrie 1754 de către consiliul aulic J. V. Königsegg Erps³. Deși, spune raportul, s-a poruncit contabilului (*Buchhalter*) transilvănean Wilhelm Kirschner și altor oameni potriviți să de-a ajutor contelui Bethlen, introducerea și punerea în practică a noului sistem de impunere (*Contribution – Peraequation Systema*), deosebit de folositoare, poate fi întârziată datorită alegerii greșite a căilor de realizare a ei. Este un lucru cunoscut, învățat și din experiență, că acești ardeleni încearcă să facă mare impresie prin credința față de principe, dar este necesar ca pe lângă Bethlen să fie numit un plenipotențiar care să nu le permită a se amesteca în această afacere. Utilă ar fi numirea unui consilier secret care să ducă singur la îndeplinire poruncile imperiale în Transilvania. Pentru a întări poziția lui Bethlen, omul cel mai nimerit să ducă la îndeplinire sarcina impozitării, trebuie să înceteze manipulările reiterate public în *Commissio in publicis et contributionalibus*. Contele Bethlen a străbătut principatul pentru a înfățișa tuturor noul sistem, dar la discuțiile din Dietă este necesar sprijinul comandantului general, contele Wallis, aflat în bune relații cu Bethlen. O chestiune așa de importantă nu poate fi lăsată pe seama pretextelor și întortochelilor adunării celor trei stări, de aceea pentru impulsionarea lucrărilor vor trebui atrași guvernatorul conte Ioan Haller, președintele Dietei contele Ioan Lázár, cancelarul provincial baronul David Henter și președintele Tablei Regești de Judecată baronul Wolfgang Bánffy. Comisia Directivă să se îngrijească de introducerea cărților de contribuții (*Contributions – Büchern*) și să introducă ordinea în acele scaune și comitate recalitrante, pregătind perceptori capabili să țină evidența impozitelor și devotați curții. Lor să le fie stabilită leafa pe măsura muncii și remunerația să nu le mai vină din veniturile locale (*ex domestico*), ci să le fie plătită de către Casieria Provincială (*Provincial – Cassa*). Perceptorii să depună la Exactoratul Provincial protocolul contribuțiilor, din care, la sfârșitul anului militar (fiscal) din tabela principală să poată fi întocmită situația contribuției. Contele Bethlen să trimită rapoarte despre mersul lucrărilor din două în două săptămâni, astfel ca la sfârșitul lui februarie 1755 totul să fie isprăvit și în pomenitul an contribuția datorată să fie repartizată individual după noul sistem, iar lipsa banilor să nu mai fie un motiv de plângeri pentru Casa de Război (*Kriegs – Kassa*) din principat.

În atmosfera descrisă de raportul lui Königsegg Erps, lucrările comisiei avansau și sistemul începea să prindă contur. Evaluarea și clasificarea (*combinatio*) datelor din tabellele de conscriere adus, în

¹ Dovadă a numărului mare de soluții avute în vedere sunt ciornele documentelor din timpul activității Comisiei Directive și a persoanelor implicate în lucrare, păstrate în arhiva Cancelariei Curții în Ardeal (*Acta Generalia*) și în arhiva familiei Bethlen. (Vezi și Trócsányi Zsolt, *Az 1750 évi...*, p. 305, nota 18).

² Îndeosebi prezintă interes acea parte a arhivei Cancelariei Curții denumită "Siebenbürgen – Steuer – Regulierung".

³ M. O. L., B. (P. 56), nr. 11.

cele din urmă la repartizarea localităților în trei clase de impunere stabilite în funcție de calitatea și cantitatea pământului, distanța față de piețele de desfacere a produselor agricole, numărul de vite din gospodărie. Comisia Directivă a înaintat Guvernului Transilvaniei o listă de clasificare, însoțită de aceasta la 22 iunie 1753 și includea în cele trei clase (*Emporium Classes*) următoarele localități: prima clasă orașele Sibiu și Brașov; în clasa a doua – Mediaș, Cluj, Sighișoara, Bistrița, Târgu Mureș, Turda, Alba Iulia, Făgăraș, Gherla, Zlatna; în clasa a treia – Aiud, Reghin, Dumbrăveni, Hațeg, Deva, Dej, Odorhei, Târgu Secuiesc, Gheorgheni, Sebeș și alte câteva localități („*et alia id genus oppida*”) privilegiate care nu puteau fi considerate târguri, ca Miercurea Sibiului, Orăștie, Hunedoara, Vințu de Jos, Nocrich, Cincu Mare, Rupea, Miercurea Ciuc, Brețcu⁴. Era evidentă tendința de clasificare a locurilor în primul rând după posibilitățile de comercializare a roadelor muncii locuitorilor, după intensitatea circulației banilor. La rândul său, fiecare „*emporium*” era împărțit în patru zone (plagas) sau grade de rodnicie, de productivitate a pământului.

Ca și în trecut, impunerea implica două componente, un impozit asupra bunurilor, a capacității economice a contribuabilului (*facultas*) și un impozit asupra persoanei, așa numitul impozit pe cap (*taxa capitis*, *Kopfgeld*).

Darea de bunuri se raporta în primul rând la terenul agricol, care era impus cu o sumă ce varia, după fertilitate, între 8 și 20 de creițari pentru un pământ arător de o găleată sau căblă (1/2 iugăr), tot cu 8 – 20 creițari pentru un fânaț în suprafață de un car de fân, 12 – 30 creițari pentru un săpător de vie (1/16 iugăre). Animalele din gospodărie erau impuse cu 24 creițari pentru un bou, 20 creițari pentru o vacă, 15 creițari pentru un vițel, juncan sau mânz, 5 creițari pentru un porc, 3 creițari pentru o oaie, o capră sau un stup de albine. Veniturile bănești erau și ele impuse cu 6 creițari pentru fiecare florin câștigat. Terenurile agricole aparținând alodiilor, chiar folosite de țărani, erau scutite de impunere⁵.

Darea capului sau capitația (*taxa capitis*) era diferită în funcție de situația juridică a contribuabilului și de mărimea dării pe avere (*facultas*). Un libertin, un țăran liber român, sas sau ungar precum și un fost iobag care și-a răscumpărat libertatea plătea o sumă de 4 florini renani, un iobag 2 florini, iar un jeler 3 florini, în cazul că darea ce o plătea după avere era mai mică de 6 florini. Un impozit pe bunuri mai ridicat creștea și taxa capului. Slujbașii bisericii și slugile plăteau o dar de 18 craițari pe cap. Văduvele, care în tabelele de conscriere sunt înregistrate separat plăteau jumătate din taxa stabilită pentru un cap de gospodărie.⁶

Datorită încadrării în clase diferite de impunere, potrivit condițiilor specifice mai bune, taxa capului plătită de locuitorii de pe Pământul Crăiesc (*Fundus Regius*) era, în general, superioară celei plătite de cei așezați în comitate și scaunele secuiești. Astfel, în timp ce nobilii cu o sesie și țărani liberi din comitate și scaunele secuiești plăteau 2 fl. 40 cr. în clasa superioară și 39 cr. în cea inferioară, sașii liberi plăteau la categoria superioară 3 florini și la ultima 59 creițari. Aceiași diferență se menținea și în privința iobagilor, care în comitate și scaunele secuiești plăteau între 1 fl. 20 cr. și 20 cr., iar pe Pământul Crăiesc iobagii și jelerii plăteau taxa pe cap între 1 fl. 40 cr. și 40 cr.⁷

Ca și în trecut, continuă să funcționeze numeroase scutiri de impozit, cu toate străduințele Curții de a realiza impozitarea generală.

Lipsește din listele de impunere, în primul rând nobilii. Fac totuși excepție magnații și „*nobiles possessionati*” de pe Pământul Crăiesc, obligați la plata dării după avere, dar nu și la capitație. Erau apoi scutiți de dare curialistii, slugile de curte și care lucrau pe alodii.

O categorie importantă de bunuri scutită de impozit erau porțiunile canonice ale preoților aparținând religiilor recepte, inclusiv religii române unite. Potrivit decretului imperial din 3 octombrie 1753, atât preoții romano-catolici, cât și preoții altor confesiuni recepte, nu erau scutiți de dare pentru averile proprii moștenite de la părinți sau cumpărate. Deoarece preoții uniți în multe locuri nu aveau porțiuni canonice și considerau de porțiuni canonice pământurile lor proprii, scutite astfel de dare. Prin

⁴ Trócsányi Zsolt, *op. cit.*, p. 307, nota 57.

⁵ Csetri, Al., Imreh, St., *Stratificarea socială a populației din Transilvania la sfârșitul orânduirii feudale (1767-1821)*, în *Populație și societate. Studii de demografie istorică*, vol.1, Sub redacția prof. Ștefan Pascu, Ed. Dacia, Cluj, 1972, p. 143.

⁶ *Ibidem*.

⁷ M. O. L., B. (P. 56), nr. 18.

aplicarea acestei reguli erau impuși la dări și limitați în numărul lor mulți preoți uniți, deoarece prin decretul din 9 septembrie 1743 împărăteasa Maria Teresa limitase numărul parohilor scutiți la un paroh și 2 capelani într-o comună mare, un paroh și un capelan într-o comună mijlocie și un paroh într-o comună mică. În plus, au fost supuse la dare pământurile preotești ce depășeau nouă gălete de arător și patru care de fân.⁸ Conform aceluiași decret imperial din 3 octombrie 1753, cantorii, clopotarii, crâșnicii, învățătorii, care înainte erau scutiți de taxa capului și de impozit după pământurile proprii urmau să fie scutiți și mai departe de capitație și de dare pe pământurile bisericești aflate în folosința lor, dar după terenurile proprii trebuiau să plătească impozit. Cum puțini erau aceia care foloseau porțiuni canonice, aproape toți cantorii, clopotarii și crâșnicii au fost supuși impozitului.⁹ După tratative între episcopul Petru Paul Aron și Guberniul Transilvaniei, acesta din urmă hotărât prin decretul din 20 decembrie 1757 numărul preoților scutiți de contribuție în fiecare sat. Guberniul Transilvaniei, acesta din urmă hotărât prin decretul din 20 decembrie 1757 numărul preoților scutiți de contribuție în fiecare sat. Mulți preoți rămași în afara numărului stabilit au fost rânduți de episcop în calitate de învățători, cantori, crâșnici pentru a-i scăpa de impunere.¹⁰

O particularitate a sistemului de impunere introdus la 1754 era că impozitul pe avere (*facultas*) nu se calcula direct, ci se raporta la o unitate de calcul, care era o găleată (*cubulus*) de semănătură. Echivalentul în câble pentru diferitele bunuri impuse era următorul:

- 2 care cu fân = 1 câblă
- 4 vedre de vin = 1 câblă
- 1 bou sau un cal = 10 câble
- 1 vacă = 6 câble și 3 merțe
- 2 vaci = 13 câble
- 3 vaci = 2 boi = 20 câble
- 1 junincă = 5 câble
- 2 juninci = 1 bou = 10 câble
- 1 oaie sau capră = 1 câblă
- 1 porc = 1 câblă
- 1 stup = 1 câblă
- 10 oi sau capre = 0 porci = 10 stupi = 1 bou = 10 câble
- 1 florin venit = 1 câblă

Odată stabilit echivalentul în câble al impozitului datorat de o gospodărie, se aplica valoarea de 3 creițari pe câblă în comitate și în scaunele secuiești sau 4 creițari pe câblă în scaunele săsești și se afla suma totală datorată. De pildă, luând în considerare o gospodărie ce însuma bunuri totalizând 93 de câble, impozitul datorat ar fi fost de 4 florini și 39 de creițari în comitate și scaunele secuiești și 6 florini și 12 creițari pe Pământul regesc¹¹.

Sistemul acesta de impunere numit „*Systema Bethlenianum*” după numele principalului său artizan însemna o răsturnare a tot ce se practicase până atunci în Transilvania în materie de impozite. În loc să se pornească de la o sumă dată, care să fie repartizată, după criteriul mai mult sau mai puțin arbitrar, asupra contribuabililor, sistemul introdus după 1754 pleca de la unitatea productivă, gospodăria țărănească ori altă sursă de venit. Ea devenea acum și unitatea impozabilă careia cuantumul impunerii apăsa proporțional cu câștigul obținut din folosirea bunului respectiv. Pe lângă faptul că se înlăturau inechitățile din sistemele anterioare, statul avea, prin conscripții și rectificări periodice, un control al resurselor financiar ce-i stăteau la dispoziție.

Pentru ținerea la zi a tabelelor de dare întocmite în urma conscripției din 1750, s-a subliniat necesitatea unor revizii (*Revision*) anuale în care să fie confruntate realitățile din teren cu cifrele înscrise în listele de impunere.

⁸ Bunea, Augustin, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici sau istoria românilor transilvăneni de la 1751 până la 1764*, Blaj, 1902, p. 398-399.

⁹ *Ibidem*, p. 399.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ M.O.L., B. (P. 56), nr. 18.

Deși a produs o schimbare radicală în fiscalitatea Transilvaniei, *Systhema Bethlenianum* avea carențe care n-au întârziat să producă greutatea încă din primii ani. Calculele pentru echivalarea în câble a bunurilor impozabile necesitau o muncă imensă, la care trebuiau să participe, alături de comisarii confrontatori, un număr de 20-40 canceliști. Numai lefurile acestora, împreună cu ale percepților, valorau 8-9000 de florini anual.

S-a constatat apoi că impozitul pe vite era prea mare și țăraniile aveau tendința de micșorare a numărului animalelor de tracțiune, cu urmări negative asupra lucrării ogoarelor¹².

Nepotrivite erau și proporțiile în care era prevăzut a fi folosite veniturile din impuneri. Partea cea mai însemnată a sumelor colectate mergea la Casa Militară (*Kriegs-Cassa*), 40 de creițari din fiecare florin pentru acoperirea nevoilor militare. Din restul de 20 de creițari, 7 creițari erau destinați cheltuielilor administrației provinciale (*Provincial Cassa*) și 13 pentru administrația locală (*Domestical Cassa*). Repartizarea veniturilor presupunea calcule și evidențe complicate¹³.

Sumele pentru întreținerea armatei creșteau an de an și principatul nu reușea întotdeauna să le acopere din impozite. Pentru anul 1760 cheltuielile militare au fost fixate la 719.033 florini renani.

Pentru o mai bună coordonare a problemelor financiare, cu prilejul reorganizării guvernului Exactoratului Transilvaniei a fost cooptat între cei 12 membri ai consiliului gubernial¹⁴.

Pentru simplificarea și perfecționarea sistemului de impunere s-a constituit o nouă comisie, sub președinția contelui Ioan Lazăr. Între altele, noul proiect de impunere trebuia să prevadă o scădere a impozitului pe vitele de tracțiune, cu taxe mai mari pe vii și fânate.

Supervizarea lucrărilor comisiei și prezentarea noului proiect de impunere a revenit generalului Adolf Nicolae Buccow, din 1761 guvernator al Transilvaniei. Proiectul, aprobat în Consiliul de stat în 1762 menținea împărțirea țării în trei „emporii” și fiecare „emporiu” în patru „plagae” și repartiza fiecare localitate într-o „plaga” după principiile vechiului sistem de impunere. Buccow a încercat să niveleze diferențele de impozitare dintre locuitorii de pe Pământul Crăiesc și din restul principatului, fapt ce a produs nemulțumirea Stărilor din comitate. Era redus impozitul pe vite, sporind în schimb taxele pe celelalte bunuri.

Una dintre prevederile importante ale noii reforme care s-a chemat „*Systhema Buccowianum*” a fost renunțarea la echivalentul în câble al bunurilor impozabile și efectuarea calculelor direct în bani. O altă schimbare constă în uniformizarea cuantumului dării, indiferent de jurisdicția sub care se aflau contribuabilii.

Taxa capului era stabilită acum la următoarele valori:

Orășenii	- 6 florini
Țăranii liberi	- 4 florini
Jelierii	- 3 florini
Iobagii	- 2 florini
Vagabonzii	- 1 florin

Alte bunuri impuse erau impuse astfel:

Un bou de jug	- 24 creițari
O vacă	- 20 creițari
Un mânz sau un junc peste 2 ani	- 15 creițari
O oaie sau capră	- 3 creițari
Un car de fân	- 5 creițari
O vadră de vin	- 3 creițari
Un porc	- 5 creițari
Un florin venit	- 5 creițari

Roadele câmpului erau impuse după recolta (*procreatio*) ce s-ar fi putut obține, avându-se în vedere gradul diferit de fertilitate a terenului. Semănăturile de toamnă și de primăvară erau menționate în două rubrici separate. Taxele pentru acestea erau de 18 creițari pentru suprafața de o câblă de ogor din categoria I-a, 15 creițari categoria a II-a, 12 creițari categoria a III-a și 9 creițari categoria a IV-a.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Kutschera, Rolf, *Guvernatorii Transilvaniei 1691-1774*, Sibiu, 1953, p. 42.

Semănăturile de mei și porumb figurau în rubrici speciale și erau taxate cu 3 florini și 12 creițari pământul din prima categorie, 2 florini și 8 creițari a III-a categorie și 1 florin și 36 creițari a IV-a categorie¹⁵.

Referitor la contribuția grănicerilor sistemul introdus de guvernatorul Buccow prevedea ca taxa capului să fie de 4 florini, iar impozitul pe avere (*facultas*), stabilit în prezența unui ofițer superior, să fie plătit la nivelul unei treimi din suma datorată de contribuabilii provinciali¹⁶.

Alături de contribuțiile de până acum apărea o taxă nouă plătită de fii și fiicele de peste 15 ani, copiii de țărani aflați la curțile nobililor, deoarece nobilii își țineau o mulțime de servitori tineri „care n-au contribuit până acum la înflorirea țării”. Un impozit redus urma să mai plătească lucrătorii din minele de sare și corăbierii¹⁷.

Planul Buccow era prevăzut să fie aplicat în trei etape a câte șase ani, urmând ca în prima perioadă să fie pus în practică proiectul, iar în următoarele două să fie făcute corecțiile necesare. Introducerea noului sistem a dus la creșterea substanțială a venitului net de la 1.220.199 florini la 1.416.625 florini, așadar un câștig de 196.199 florini într-un an de zile¹⁸.

„*Systhema Buccowianum*” a constituit un pas înainte¹⁹ pe linia modernizării fiscalității ardelenice și a eliminat o seamă de neajunsuri existente în sistemul anterior. Rectificarea (*rectification*) tabelelor de dare din 1765 nu numai că a corectat datele eronate dar a dus la o cuprindere mai largă dar a dus la o cuprindere mai largă a contribuabililor în sfera impozitării. Lucrările de verificare au permis recrutarea, din rândul comisarilor confrontatori, a unor funcționari care să cunoască amănunțit problemele fiscalității și să ușureze perfecționarea sistemului de impunere.

Operațiuni de rectificare s-au întocmit în anii următori, fără o anumită periodicitate, ci în măsura în care nevoile impozitării o cereau și mijloacele financiare pentru plata comisarilor o făceau posibilă. În mod normal, tablele de dare erau verificate și corectate la începutul fiecărui an fiscal, dar ele nu puteau fi confruntate întotdeauna cu realitățile din teren. O rectificare în urma căreia au fost făcute totalizări pentru întreg principatul Transilvaniei s-a făcut în anul 1667²⁰.

După trecerea termenului de 6 ani prevăzut în „*Systhema Buccowianum*” pentru introducerea sistemului din 1763, Curtea de la Viena face o nouă tentativă de modificare a fiscalității prin proiectul început de cancelarul aulic Samuel Brukenthal. Încă din anii anteriori Brukenthal schițase liniile unui proiect în care punea problema privilegiilor nobiliare și preconiza supunerea nobilimii la contribuții. La 11 februarie 1769 guvernatorul Carol O'Donnell a primit din partea Curții ordinul de a studia și el posibilitatea impozitării nobililor și de a-l sprijini pe Brukenthal în demersurile sale. În răspunsul adresat autorităților vieneze, O'Donnell s-a arătat reținut, propunând cu prudență ca numai marea nobilime să rămână scutită de impozitul global.²¹

„*Systhema Brukenthalianum*” nu aducea modificări de fond la cele anterioare, dar încerca stimularea lucrării pământului, pornind de la constatarea că în cei 6 ani scurși între 1763 și 1769 multe ogoare au rămas înțelenite din cauza impozitului prea ridicat. S-a menținut împărțirea pământului arător în 4 clase de fertilitate care erau impuse în felul următor: arabilul cu 40 cr., 32 cr., 24 cr. și 16 cr. iugărul; fânațul cu jumătate din impozitul pentru arător; viile cu 1 florin, 48 cr., 36 cr., 24 cr. Element important, impunerea nu se mai făcea pe suprafața *însămânțată*, ci pe suprafața avută, obligându-i astfel pe deținătorii de terenuri să și le lucreze. Impozitul pe animale rămânea la cifrele stabilite în 1763. Impozitul pe

¹⁵ M. O. L., B. (P. 56), nr. 18.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Kutschera, Rolf, *op. cit.*, p. 57.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Părerea exprimată de Rolf Kutschera (*op. cit.*, p. 59) că sistemul de contribuția a lui Buccow „poate fi considerat ca primul proiect modern întocmit în aceste domenii în finanțele transilvaniei” este subiectivă și nu ține seama de înnoirea adusă prin sistemul anterior.

²⁰ Tabelele centralizatoare ale rectificării din 1767 au fost publicate de Berlász Jenő, *Az erdélyi úrbérrendezés problémái (1770-1780)*, în *Századok*, 1942, p. 340 și urm. reluate de Csetri, Al., Imreh, Șt., *op. cit.*, c. 150 și urm.

²¹ Kutschera, Rolf, *op. cit.*, p. 74.

veniturile bănești creștea cu un creițar la fiecare florin. Taxele pe case în orașe scădeau, în schimb creștea capitația orășenilor. Impozitele grănicerilor au rămas la fel și urma ca ei să fie înscrisi în tabele separate.

Constatându-se mari nereguli în utilizarea veniturilor din impozite, mai ales a celor intrate la *Domestical Cassa*, toate sumele urmau să fie vărsate la Casa Provincială, de unde trebuiau distribuite autorităților în drept.

„*Systhema Brukenthalianum*” din 1769 a stabilit configurația sistemului de impunere din Transilvania până la mijlocul secolului al XIX-lea. Corectivele aduse pe parcurs nu au vizat structura de bază a sistemului de impunere, ci numai cuantumul obligațiilor fiscale pentru diferitele obiecte de impunere.

În legătură cu rezultatele reformelor fiscale pentru veniturile statului, trebuie spus că sumele percepute din impozit au fost în continuă creștere.

La 1763 veniturile din contribuție însumau 1.255.634 fl. 16^{1/2} cr. din care:

Comitatele:	634.862 fl. 47 ^{1/2} cr.
Partium:	106.564 fl. 57 ^{1/4} cr.
Scaunele secuiești:	191.090 fl. 53 ^{1/4} cr.
Scaunele săsești:	347.314 fl. 18 ^{3/4} cr.
Districtul Făgărașului:	31.013 fl.
Locurile taxale:	44.788 fl. 19 ^{3/4} cr.
Total:	1.255.634 fl. 16 ^{1/2} cr. ²²

În anul fiscal 1768/1769 încasările din impozite vor crește cu 77.924 florini ajungând la suma totală de 1.333.558 fl. 29^{1/3} cr. Veniturile astfel realizate vor permit acoperirea cheltuielilor cu întreținerea armatei și aparatului administrativ și chiar asigurarea unor sume pentru situații neprevăzute (47.568 florini în anul 1769)²³.

Cifre privind creșterea constantă a sumelor provenite din impozit în anii 1761-1794 ne oferă Fr. Hann²⁴:

1761 =	1.060.839 fl. 46 cr.
1770 =	1.379.654 fl. 52 cr.
1792 =	1.397.179 fl. 12 cr.
1794 =	1.440.050 fl. 16 cr.

Având în vedere jurisdicțiile din care a fost strâns impozitul, situația se prezenta în felul următor:

Din comitate

1761 =	513.573 fl. 35 cr.
1770 =	753.752 fl. 28 cr.
1792 =	124.732 fl. 40 ^{1/2} cr.
1794 =	750.354 fl. 18 cr.

Din scaunele secuiești

1761 =	150.456 fl. 18 cr.
1770 =	139.469 fl. 33 cr.
1792 =	136.173 fl. 47 cr.
1794 =	140.182 fl. 43 cr.

Din locurile taxale

1761 =	32.688 fl. – cr.
1770 =	48.244 fl. 49 cr.
1792 =	44.121 fl. 10 cr.
1794 =	46.566 fl. 13 cr.

Din scaunele săsești

1761 =	364.121 fl. 53 cr.
1770 =	438.215 fl. 2 cr.
1792 =	493.706 fl. 33 ^{1/2} cr.
1794 =	502.947 fl. 2 cr.

²² Schasser, G., *Denkwürdigkeiten aus dem Leben des Freiherrn Samuel V. Brukenthal*, Sibiu, 1848, anexe.

²³ M.O.L., B. (P. 56), nr. 18.

²⁴ Despre creșterea sumelor provenite din impozite, Fr. Hann, *op. cit.*, p. 11-14.

Așa cum am arătat, sumele colectate anual din impozite aveau trei destinații principale:

1. Impozitul militar (*Militär oder Kriegssteuer*), pentru întreținerea armate imperiale staționate în principat.

2. Impozitul provincial (*Provinzialsteuer*), pentru plata salariilor funcționarilor de la Cancelaria Aulică a Transilvaniei, Guberniului Transilvaniei, a diferitelor oficii provinciale, a contabilității, a trupelor de graniță și celor de la oficiile contumanciale, pentru construirea clădirilor, podurilor și șoselelor, pentru susținerea unor opere școlare și de artă.

3. Impozitul domestic (Domestikalsteueur), pentru plata funcționarilor din comitate, scaune secuiești și, parțial, scaune săsești, construcții de clădiri pentru administrația locală, străzi, poduri, închisori.

Potrivit acestor destinații, impozitul din anii 1761, 1770 și 1794 s-a repartizat în următoarele proporții:

	<i>Impozitul militar</i>	<i>Impozitul provincial</i>	<i>Impozitul domestic</i>
1761	795.629 fl. 49 cr.	92.823 fl. 28 cr.	172.386 fl. 54 cr.
1770	1.034.741 fl. 9 cr.	120.719 fl. 48 cr.	224.193 fl. 54 cr.
1794	1.080.037 fl. 42 cr.	126.004 fl. 23 cr.	234.006 fl. 10 cr.

Referitor la fiscalitatea secolului al XVIII-lea sunt de reținut câteva concluzii pe care Bedeus von Scharberg²⁵ le trage la sfârșitul studiului său, în capitolul privind influența Stărilor asupra bugetului principatului. El arată că Transilvania, ca o parte a monarhiei, nu a avut o contabilitate proprie și un buget, ci atunci când veniturile înregistrau un excedent, acesta era vărsat la bugetul general al statului. Stările din Transilvania nu au avut nici o influență asupra bugetului și administrației financiare (*Finanz-Verwaltung*) din monarhie, după cum nu au avut nici o răspundere față de aceasta. Stările nu au putut lua nici o hotărâre asupra impozitelor directe sau indirecte (mai ales după 1737), trebuind doar să se mulțumească cu refuzul unor noi impozite.

Instituțiile însărcinate cu administrarea impozitelor în Transilvania erau subordonate Guberniului, care se ocupa de acele probleme financiare ce nu intrau în competența Tezauriatului. Este vorba de Comisariatul Suprem Provincial și Exactoratul Provincial.

Comisariatul Suprem Provincial (*Supremus Commissariatus Provincialis*) a fost înființat în 1691 cu scopul stabilirii și strângerii contribuțiilor militare, al încartuirii și aprovizionării armatei, anchetării și aplanării conflictelor dintre militari și populația provincială. Președinte al Comisariatului era un consilier gubernial. Dieta din 1737 îl restructurează și îi precizează mai bine atribuțiile.

Exactoratul Provincial (*Exactoratus Provincialis*) a fost înființat în 1730, dar își începe activitatea abia în anul 1742. se ocupa de impozite și de controlul mănuirii banilor publici. Acest oficiu era condus de un consilier gubernial ajutat de 14-20 de exactori, revizori și calculatori și de 20-22 de canceliști.

În comitate, atribuții pentru administrarea impozitelor au slujbașii tablelor, așa cum rezultă și din ordonanța guberniului din 17 august 1784²⁶. Astfel, odată cu alte atribuții, comitele suprem trebuie să raporteze periodic despre repartizarea și strângerea dărilor, în mod special a naturalelor pentru întreținerea armatei despre care va informa direct Comisariatul Militar. Vicecomitele are ca obligații cu caracter special să raporteze în adunarea generală a comitatului, până la sfârșitul lunii septembrie, despre așezarea contribuției a obligațiilor de întreținere a armatei. Un exemplar al lucrării sale va fi înaintat Comisariatului Suprem Provincial, un altul percepteurului general și unul va fi păstrat în arhiva comitatului. Câte o copie va fi trimisă fiecăruia din substituții cercuali ai vicecomitelui. Tot vicecomitele verifica plățile venite din cercuri și înainta anual la guberniu darea de seamă despre executarea și restanțe sarcinilor fiscale ale comitatului.

Substituții cercuali ai vicecomitelui, au, la rândul lor, obligația să verifice capacitatea de plată a locuitorilor în vederea așezării sarcinilor publice și, împreună cu comisarii de plasă, să înscrie bunurile impozabile în tabelele de impunere. La fiecare două luni trebuiau să facă calculul dărilor împreună cu perceptorii regești, apoi să predea percepteurului general al comitatului situația impozitelor verificată pe baza chitanțelor primite de juzii sătești și a chitanțierului percepteurilor cercuali. Pentru contribuțiile

²⁵ Scharberg, Bedeus von, *op. cit.*, p. 98.

²⁶ Răduțiu, A., Gyémánt, L., *Repertoriu...*, p. XIV-XVII.

militare trebuia să înainteze Comisariatului Provincial un extract al raportului lor. Substituțiilor vicecomitelui le erau subordonați comisarii de plasă. Aceștia se ocupă de întreținerea armatei și asigură alte necesități materiale de interes public, țin evidența prestării de către plebe a sarcinilor repartizate, îi ajută pe perceptori la rectificarea tabelelor de contribuție și la cercetarea sustragerilor de la plata dărilor. După reformele iosefine comitatele erau alcătuite din 2-3 cercuri (circuli) sub divizionate fiecare în 8-10 sau mai multe plase (*processus*).

Obligații directe pentru administrarea banilor de contribuție avea perceptorul general al comitatului. El veghea la așezarea și perceperea dărilor, împreună cu perceptorii cercuali, sub supravegherea comitelui suprem. În legătură cu încasarea impozitelor perceptorul general primea dispoziții din partea Comisariatului Provincial Suprem și Exactoratului. Anual raporta adunării generale a comitatului, verifica actele legate de perceperea obligațiilor către fisc și armată, ținea evidența curentă a plăților, manevra banii casieriei. În cercuri, sarcinile percepturului general al comitatului erau preluate parțial de perceptorii cercurilor, care executau la fața locului așezarea și strângerea dărilor după formulare pregătite dinainte. Sumele colectate erau predate lunar percepturului general, odată cu o informare asupra restanțelor.

Activitatea percepturilor era coordonată de Exactoratul Provincial care întocmea norme și instrucțiuni pentru stabilirea și strângerea impozitelor și urmărirea predării sumelor colectate la Casieria Provincială (*Cassa Provincialis*).

Una din problemele grave cu care se confrunța Exactoratul în relațiile cu percepturii era decontarea la timp și în întregime a sumelor colectate din impozite. Un ordin al Guberniului Transilvaniei din 3 iunie 1777 adresat Tablei Continue a comitatului Hunedoara²⁷ atrăgea atenția că se observă multe lipsuri la casele percepturale și cerea să fie respectate normele din 1770 privind controlul, cel puțin o dată pe an, a gestiunii acestor case pentru a nu se acumula pierderi. Actele de constatare să fie înaintate grabnic Exactoratului Provincial. Că asemenea lipsuri existau, o dovedește și lunga corespondență cu Guberniul Transilvaniei purtată de moștenitorii răposatului perceptur din Hunedoara, Gheorghe Bodea, în legătură cu restanța de impozit de 644 de florini, 45 creștari nedepusă de tatăl lor la Casieria Provincială²⁸.

Curtea de la Viena, mai ales în vremea domniei lui Iosif al II-lea, a încercat să adâncească reformele realizate prin sistemele de impunere din 1754, 1763 și 1769. Țelul de căpetenie al împăratului, lărgirea bazei impozabile prin cuprinderea nobilimii în rândul contribuabililor, nu a putut fi însă atins. Imediat după moartea despotului luminat Stările au atacat cu vehemență cele mai multe dintre reformele sale²⁹.

Problematika generală a impunerii a fost îndelung discutată în dietele Transilvaniei din anii 1790-1792³⁰, fiind abordate ca subiecte distincte cuantumul contribuției pe întreg Principatul, modificarea sistemului de impozitare, neimpozabilitatea nobilimii, includerea între categoriile scutite de impozite și a nobililor cu o sesie, a armaliștilor, primipililor și pixidiarilor.

Dieta de la Cluj, din 21 decembrie 1790 - 9 august 1791 propunea în punctul 6 o nouă repartitie a dării. Deoarece, se afirma, strângerea și manipularea actuală a contribuției este nepotrivită și împovărătoare pentru contribuabili, darea ar fi trebuit repartizată după avere (*a proportione facultatum repartienda*). Punctul 7 al propunerilor prevedea extindere neimpozabilității și asupra nobilimii mici, în conformitate cu libertățile prevăzute în *Tripartitum* pentru întreaga nobilime, dar fără a mări prin această măsură sarcinile plebei contribuabile. Propunerea respectivă era în consonanță cu punctul 8, care cerea includerea și a nobilimii mici în dreptul de a ocupa funcții în instituțiile centrale³¹.

²⁷ Direcția județeană Hunedoara a Arhivelor Naționale, Deva, fond Prefectura județului Hunedoara, dosar 5/1777, filele 8-9.

²⁸ Ibidem, filele 10-46.

²⁹ Pentru poziția Dietei din 1790-1791 și a sașilor față de sistemul de impunere vezi Schuller, Fr., *Die Reaktion Gegen die Josephinischen Reformen und die Regulation (1790-1805)*, în *Hundert Jahre sächsischer Kämpfe*, Sibiu, 1896, p. 3-26.

³⁰ Problematika discuțiilor pe tema impozitelor, pe larg la Zieglauer, Ferdinand von, *Die politische Reformbewegung in Siebenbürgen in der Zeit Joseph's II und Leopold's II*, Viena, 1881, p. 116-117 și 440-458.

³¹ Prodan, D., *Problema iobăgiei în Dieta Transilvaniei din 1790-1792*, în *Anuarul Institutului de Istorie din Cluj*, 13, 1970, p. 70, reluată în *Problema iobăgiei în Transilvania 1700-1848*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 222.

Pentru degrevarea plenului adunării de unele dezbateri de amănunt și pentru rezolvarea mai grabnică a problemelor ce-i stăteau în față, Dieta a constituit prin articolul 44, șapte deputații sistematice. Deputația pentru probleme de impozite și chestiuni militare, prezidată de contele Alexandru Bethlem, avea ca sarcină elaborarea unui sistem de impozite potrivit (*systematis contributionalis adaequati elaboratio*), stabilirea numărului, dislocări și aprovizionării trupelor din principat și repartizarea pe jurisdicții a numărului de tineri ce urmau a fi recrutați³².

Dieta din 1792 va fi o continuare a celei din anul precedent și se va desfășura tot la Cluj, între 21 august și 19 octombrie. Articolul 30 („*De negotio contributionis et subsidiorum in comitiis pertractando*”) propunea ca întrucât legile fundamentale ale principatului prevăd că asupra provinciei nu pot fi impuse noi sarcini fără acordul Stărilor, Dieta urma să dezbată și să supună împăratului spre aprobare chestiunile privind contribuțiile și orice subsidii extraordinare.³³ Următorul articol, 31, intitulat „*De moderno Contributionis Sistematice*” prevedea ca până la elaborarea unui nou sistem de impunere și aprobarea sa de către împărat să nu se facă nici o schimbare în cuantumul actual al contribuției³⁴.

Ca modalitate de lucru, Dieta reafirma prin articolul 70, necesitatea dezbaterilor în deputații sistematice, deoarece numeroasele propoziții imperiale și cereri ale Stărilor și Ordinilor ar răpi un timp îndelungat plenului („*longiori tempore perficiendum laborum requirunt*”)³⁵. Pentru deputația în chestiuni de impunere și militare („*ad Deputationem Contributionalem et Commissariaticam*”) reveneau aceleași sarcini ca și în Dieta precedentă: întocmirea unui sistem de impunere potrivit („*Systematis Contributionalis adaequati elaboratio*”), planul dislocării și aprovizionării armatei („*Proiectum de numero, dislocatione et provisione illocandae Militae stipendiariae*”) și stabilirea numărului de recruți pe jurisdicții („*Planum denique statutionis tyronum*”). Deputația respectivă, alcătuită din 18 membri ai Dietei și avându-l în frunte pe același contele Alexandru Bethlen,³⁶ va relua dezbaterile asupra impozitării, după ce la 25 august Dieta cunoscuse răspunsul Curții de la Viena la propunerile din sesiunea anterioară.

Poziția împăratului Francisc I față de propunerile dietei din 1790-1791 erau formulate în rescriptul regesc numărul 2893 din 26 mai 1792,³⁷ care analiza punct cu punct propunerile supuse Curții spre aprobare de către comisarul imperial Ioan Nepomuc Cristian de Rall. Din capul locului rescriptul promitea respectarea drepturilor și privilegiilor Stărilor și Ordinilor, recunoscute de împărat odată cu reconfirmarea Diplomei Leopoldine și a celorlalte legi fundamentale ale Principatului Transilvaniei. În ce privește însă propunerile Dietei, acestea trebuiau retrimise deputațiilor sistematice, completeate, adaptate legilor („*legibus publicis ad temperatos*”).³⁸

Punctul 23 al rescriptului considera inacceptabilă propunerea Dietei privind menținerea contribuției la cuantumul stabilit prin Diploma Leopoldină din 1691. Normele stabilite în urmă cu un veac, într-o vreme cu cheltuieli publice reduse și de lipsă a monedei, trebuie acordate cu necesitățile prezente. Dieta însăși a susținut ca darea să fie echitabilă și potrivit cu nevoile provinciei, ori acestea sunt altele decât în vremea Diplomei Leopoldine³⁹.

³² *Corpus Juris Hungarici. 1540-1848. évi erdélyi törvények*, Budapesta, 1900, p. 550.

³³ “Quum juxta leges Magni Principatus Transilvaniae fundamentales novum quodpiam Provinciae citra consensum Statuum imponi hand possit, Sacratissima Sua Maiestas negotium contributionis et quorumcunque subsidiorum extraordinariorum nonnisi auditis Statibus et Ordinibus in Generalibus Comitibus pertractabit et determinabit, Statusque et Ordines in legali sua libertate circa haec, negotia diaetaliter pertractanda et determinanda conservabit”, în Protocolul Dietei din 1792 intitulat *Az erdélyi három nemzetekből álló Rendeknek 1792-dik Esztendőben Kis Asszony Havának 20-dik napjára hirdettetett és több következett napokban tartatott közönséges gyűléseikben lett végzéseknék és foglaltosságoknak jegyző Könyve*, Cluj, Tipografia Martin Hochmeister, f. a., p. 74.

³⁴ “In moderno vero contributionis quanto usque ad elaborationem et subsecuturam confirmationem regiam novi Systematis Contributionalis nulla fiat immutatio”. *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 91.

³⁶ *Ibidem*, p. 92.

³⁷ *Ibidem*, p. 97-112.

³⁸ *Ibidem*, p. 97.

³⁹ *Ibidem*, p. 101-102.

Propunerile Dietei cu numerele 50, 51, 52, 53, 54 și 56 privind impunerile („*de re Tributaria*”) și care vorbesc despre stabilirea unui nou sistem de percepere a contribuției nu pot fi primite înainte de o matură chibzuință și de întocmirea proiectului unui nou sistem de impozitare. Până atunci însă, Dieta să vegheze la stabilirea și încasarea dărilor potrivit actualului sistem și să nu introducă modificări ce ar putea produce confuzii în administrația publică⁴⁰.

Referitor la propunerile 57 – privind introducerea între categoriile scutite de dare a nobililor cu o sesie și armaliștilor, 58 – cerând scutirea de contribuție și de alte sarcini publice a primipililor și pixidiarilor secui, 59 – privind exceptarea comunităților Vlăhița (Szentegyházás), Căpâlnița (Kápolnás Oláhfalú) și Domoșu (Zételka), 60 – despre modalitățile prin care nobilii cu o sesie, armaliștii, primipilii și pixidiarii secui să fie considerați categorii distincte și scutiți de contribuții, rescriptul solicita Stărilor să propună soluții concrete prin care aceștia ar putea fi exceptați de la impozitare fără a îngreuna prin măsura luată contribuțiile poporului de rând. Înainte de a propune scoaterea de sub sarcina impunerii a unor noi terenuri, Stările ar trebui să găsească soluții pentru recuperarea marilor restanțe de impozit care s-au înregistrat la Casa Provincială în ultimii ani. Situația nobililor cu o sesie și a armaliștilor va fi reglementată în noul regulament al miliției de graniță, în măsura în care aceștia figurează în Catalogul nobililor armaliști legitimați întocmit de comitate și scaune⁴¹.

După îndelungi pertractări, în care reprezentanții sașilor s-au opus vehement cererii de scutire de impozite a nobililor cu o sesie, armaliștilor, primipililor și pixidiarilor, Dieta răspunde împăratului la 13 octombrie 1792 că nesancționarea unor articole de lege ar împiedica repunerea nobilimii în drepturile sale („*nosque in iura nostra plene repositos existimare non possemus*”)⁴². Scrisoarea, semnată de președintele Dietei, contele Wolfgang Kémeny și de protonotarul Ioan Cserei, pune accent pe o problemă cardinală, aceea a dreptului Stărilor de a hotărî asupra cuantumului și sistemului de contribuții. Restituirea dreptului dietal de a decide în chestiuni de impunere ar fi permis *eo ipso* soluționarea celorlalte cereri ale nobilimii în acest domeniu.

Pentru a obține aprobarea Curții, deputații folosesc argumente ce trimit la legile emise de regii Sigismund de Luxemburg, Albert, Ladislau Postumul, Vladislav al II-lea, apoi de principii Transilvaniei și cuprinse în Constituțiile Aprobate, Partea a 3-a, Titlul 2, Articolul 1 potrivit cărora contribuția era stabilită în fiecare an de către Dietă, în raport cu nevoile țării. Această libertate a stărilor a rămas neștirbită chiar și după supunerea Transilvaniei de către Augusta Casă („*Permansit haec Statuum Libertas inviolata tunc etiam, dum se Transilvania Pientissimo Augustae Domus Regimini submissit*”). Prin tratate publice, mai precis prin tratatul din 1686, Transilvania a oferit („*obtulerat*”) împăratului Leopold I 50.000 de galbeni cu titlu de protecție („*titulo protectionis*”), sumă pe care împăratul a acceptat-o și a inclus-o în Diploma Leopoldină cu adăugirea că în timp de război împotriva Ungariei sau a Transilvaniei această sumă să urce până la valoarea de 400.000 florini plătibili în naturale pentru întreținerea armatei. Împăratul a acceptat ca în viitor să nu mărească suma stabilită prin Diplomă fără acordul Stărilor („*summa contributionis Diplomate comprehensa mutua Statuum et Divi Leopoldi Primi conventionione Diaetaliter stabilita est et ne succesu temporis praeter hanc summam Principatui quidpiam absque Statuum consensu imponatur*”)⁴³. Dovadă stă punctul 7 al instrucțiunilor trimise de către Dietă guvernatorului în 1692, punctul 8 al instrucțiunilor emise la 29 aprilie 1693 și instrucțiunile trimise tezaurului Ioan Haller. Dreptul Stărilor de a hotărî asupra contribuției a fost recunoscut prin mai multe decrete imperiale, cum ar fi Rezoluția lui Leopold I din 3 aprilie 1698 trimisă Guberniului Regesc, Rezoluțiile împărătesei Maria Tereza din 7 februarie 1741, 9 martie 1742 și 12 august 1754. Toate acestea au fost înaintate Dietei, care a răspuns în mod clar la ele („*quibus accedunt omnium hoc saeculo celebratorum comitiorum acta, quae manifeste*

⁴⁰ „Volumus proinde, ut quemodmodum vos ipsi etiam in priectatis sub numero 51 et 53 articulis modernum quantum et contributionis systema usque ad novis systematis elaborationem retinendum esse censuistis, ad evitandas in publica administratione confusiones, inteream donec novum stabilietur contributionis systema, nullae in moderno systemate contributionis fiant mutationes, sed praevigentes eatenus manipulationis regulae accurate observentur, ac in ductu illarum tam in rectificatione inflitione et incassatione contributionis, quam etiam Cassae Provincialis manipulatione procedatur.” *Ibidem*, p. 102.

⁴¹ *Ibidem*, p. 103-104.

⁴² *Ibidem*, p. 439.

⁴³ *Ibidem*.

repandunt)⁴⁴. Este adevărat că în împrejurări speciale („*pro ratione temporum et circumstantiarum necessarium*”) au fost stabilite contribuții mai mari decât cele stabilite în Diploma Leopoldină („*ultra Diploma*”), dar întotdeauna prin înțelegeri între Dietă și Curte („*semper per modum conventionis et accordae per Status ad proportionis Augustae Aulae fuisse applicatam*”). Așa a fost în anul 1761⁴⁵, când Dieta a aprobat un nou sistem de contribuții pentru a înlocui sistemul anterior așa-numit Bethlenian („*sublato priore sic dicto Bethleniano Systemathe*”). Acesta din urmă fusese acceptat de Dietă doar pe șase ani, deoarece a fost introdus fără consimțământul Stărilor („*sine Statuum assensu*”), iar repartizarea și perceperea dării a fost tratată doar cu Guberniul și cu Exactoratul Provincial, împotriva spiritului („*contra mentem*”) Diplomei Leopoldine. Că suma contribuției nu a fost stabilită definitiv prin dezbateri ale Dietei o dovedește cu strălucire memoriul înaintat Curții la 20 octombrie 1759 referitor la cuantumul contribuției militare pe anul 1760. Acesta cerea ca potrivit obiceiului de a stabili cuantumul sumei destinate armatei prin bună înțelegere între Stări și comisarul imperial, cota să fie redusă la cea prevăzută în Diploma Leopoldină („*ad summam Diplomaticam reducta contributionis quotta*”). Statele și Ordinele nu au renunțat niciodată la cuantumul stabilit prin Diplomă („*Status et Ordines quanto Diplomatico in perpetuum haud renunciassent*”) și au susținut mereu dreptul de a fixa ele însele, în fiecare an, suma ce trebuia plătită.

Contribuțiile introduse prin ordine regești, fără acordul Dietei („*extra diaetalem statuum consensum*”) nu pot fi considerate nici temeinice, nici legale, de aceea trebuie restituit Dietei dreptul de a hotărî asupra cuantumului, repartizării și percepției contribuției. Libertatea aceasta este transmisă de la strămoși („*maiores nostros*”) prin legi și obiceiuri, confirmată prin Diploma Leopoldină și a fost în uz până în anul 1761. Restaurarea atribuțiilor dietale în probleme de contribuții a fost cerută prin articolele 48, 49 și 50 ale Adunării din anul trecut, dar în locul confirmării așteptate, Rescriptul imperial din 26 mai 1792 face doar observații la modul în care Dieta a formulat unele propuneri. Dieta nu cere curții nimic nou, nici o derogare de la legile obișnuite ci doar să fie repuse în vigoare vechile drepturi („*veterem tantum legalem suum resuscitet*”).

Este de observat că argumentele deputaților făceau referire tocmai la acele măsuri de reformă prin care, pas cu pas, Curtea reușise după 1737 să restructureze întreg sistemul de impunere din Transilvania: suspendarea dreptului Dietei de a hotărî în problema impozitelor, trecerea la 1754 de la un impozit global asupra provinciei la impozitarea surselor de venituri, perfecționarea Sistemului Bethlenian în 1763. Argumentele prezentate ca temei al drepturilor dietale erau în fapt simple dorințe, neluate în seamă de împărăteasa Maria Tereza și, cu atât mai puțin, de Iosif al II-lea.

Strădania restituționistă a Dietei va rămâne fără rezultate în ce privește retrocedarea dreptului său de a stabili impozite și implicit, modificarea sistemului de impunere. Dacă alte solicitări, cum ar fi egalitatea nobililor cu o sesie, armaliștilor, primipililor și pixidiarilor de a ocupa demnități asemenea nobililor proprietari, s-au finalizat prin legi aprobate de împărat⁴⁶, Curtea a refuzat până la 1848 să sancționeze propunerile înaintate de Adunări în 1790 – 1792 și în anii care au urmat⁴⁷.

Restituirile impuse de nobilime curții la moartea împăratului Iosif al II-lea nu vor afecta bazele sistemului de impozitare introdus în deceniile șase și șapte ale secolului al XVIII-lea. Fără să stingă profunzimea dorită de autorii săi și realizată în provinciile ereditare ale imperiului, reforma fiscalității a înlocuit sistemul anacronic al părților și apoi pe cel al calculilor cu un sistem modern, făcând trimitere la capacitatea economică a subiectului de impunere.

VASILE IONAȘ

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ De fapt, 1763.

⁴⁶ Articolul XVII din 1791, în *Corpus Juris Hungarici. 1540 – 1848 évi erdélyi törvények*, Budapesta, 1900, p. 516.

⁴⁷ Același *Corpus* nu conține până la 1848 nici o lege referitoare la impuneri.

LES RÉFORMES FISCALES EN TRANSYLVANIE AU XVIIIÈME SIÈCLE

RESUMÉ

L'étude ci-présente fait partie d'une plus ample recherche, qui aborde le réformisme autrichien et la fiscalité en Transylvanie, au siècle des Lumières. L'auteur présente les réformes fiscales de la Transylvanie du XVIIIème siècle, ayant à la portée plusieurs repères historiographiques et des sources d'archives qui n'ont jamais été utilisés jusqu'à présent. Après avoir souligné l'importance d'une „Directiva Commissio”, l'auteur présente le système fiscal utilisé en Transylvanie pendant le siècle des Lumières, comme il en résulte des réglementations: „Systema Bethlenianum”, „Systema Buccovianum” și „Systema Bruckenthalium”.